

BROKA AFAZIYASI VA UNING NUTQDA AKS ETISHI

Nazarova Sabrina
Namangan davlat universiteti
Filologiya fakulteti 3-bosqich talabasi
Ilmiy rahbar: PhD., dots. Umidjon Qo'ziyev
E-mail: nazarovasabrina046@gmail.com

Annotatsiya: Zamonaviy tilshunoslikning muhim yo'nalishlari – neyrolingvistika hamda klinik lingvistika inson miyasidagi o'zgarishlar va jarohatlarning nutqqa, fikrlashga ta'sirini o'rganadi. Biz ushbu maqolada afaziyaning Broka turi haqida umumiy ma'lumot berib, lingvistik tavsif bermoqchimiz.

Kalit so'zlar: Vernike afziyasi, Broka afaziyasi, amnestik afaziya, sindrom, semantik jihatlar.

Аннотация: важные области современной лингвистики – нейролингвистика, а также клиническая Лингвистика-изучают влияние изменений и травм человеческого мозга на речь и мышление. В этой статье мы хотим дать лингвистическое описание, дав обзор типа афазии Брока.

Ключевые слова: предпочтение Вернике, афазия Брока, амнестическая афазия, синдром, семантические аспекты.

Abstract: Important fields of modern linguistics – neurolinguistics, as well as clinical linguistics - study the effects of changes and injuries to the human brain on speech and thinking. In this article, we want to give a linguistic description by giving an overview of the type of Broca's aphasia.

Keywords: Wernicke's preference, Broca's aphasia, amnesic aphasia, syndrome, semantic aspects.

Uchta asosiy afaziya sindromi bor – Vernike afziyasi, Broka afaziyasi va Amnestik afaziya – nevrologik adabiyotlarda tez-tez tasvirlangan bo'lib, ular asosan

nutq naqshidagi o‘zgarishlar bilan tavsiflanadi. So‘nggi vaqtlarda tilni qabul qilish (input) va ishlab chiqarish (output) o‘rtasidagi farqqa asoslangan terminologiya ommalashgan bo‘lsa-da, bu yondashuv amalda afaziya sindromlariga to‘g‘ri kelmaydi va noto‘g‘ri masalalarni keltirib chiqaradi va biz Broka afaziyasining bir nechta o‘ziga xos bo‘lgan xususiyatlarini ko‘rib chiqamiz.

Broka afaziyasi – bu miyaning Broka markazi (chap yarimsharning pastki peshona sohasida joylashgan) shikastlanishi natijasida yuzaga keladigan til va nutq buzilishi. Bu afaziya turi bilan og‘riqan bemorlar nutqni tushunish qobiliyatini qisman saqlab qoladilar, ammo gapirish va grammatik jihatdan to‘g‘ri jumlar tuzishda jiddiy muammolarga duch keladilar. Broka afaziyali bemorlar nutqining eng e‘tiborga molik xususiyatlaridan biri – agrammatizm, ya’ni “funktional” so‘zlar va fleksiyali morfemalarning tushirib qoldirilishidir. Agrammatizm, odatda, sintaktik nuqsonning belgisi sifatida qaraladi. Biroq, bunday yondashuv grammatik tizimlilikdan holi ekanligi alohida ta’kidlanadi va faqat fonologik tuzilma nuqtayi nazaridan izoh yagona izchil va tizimli hisoblanadi. Tabiiy sinf – “funktional” so‘zlar va ba’zi bog‘liq morfemalar – fonologik so‘zlarni tavsiflaydigan bo‘g‘in xususiyatlarga asoslanib aniqlanishi mumkin. Aynan shu unsurlar agrammatik nutqda tushirib qoldiriladi. Nafaqat bir afazik sindromni talqin qilish uchun gipoteza taklif qiladi, balki lingvistik nuqsonlarni tushuntirishda grammatik tuzilmaning universallarini sinchkovlik bilan o‘rganish samaradorligini sinash va namoyish qilishni ham ko‘zda tutadi.

Broka afaziyasida ko‘pincha kuch sarflab gapirish va nisbatan to‘g‘ri tushunish holatlari birga uchraydi. Agrammatik afaziyali bemorlar va neyrologik bo‘lmagan bemorlar, turli jumladan so‘zlarni tanlab, ularning har bir jumladagi o‘zaro

qanday bog‘liqligini his qilish asosida tasnifladilar. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, Broka afaziyasi bo‘lgan bemorlar:¹

- Grammatik tuzilmalarga asoslangan so‘zlarni ishlab chiqishda qiyinchiliklarga duch keladi, bu esa ularning jumla tuzish qobiliyatiga ta’sir qiladi. Garchi Broka afaziyasi bemorlarining nutqi agrammatik bo‘lsa-da, (ya’ni so‘zlarni grammatik jihatdan to‘g‘ri tartibga solamasalar ham) ular ba’zan jumlaning umumiy ma’nosini tushunishi mumkin. Biroq, jumla tuzilishi va grammatik qoidalarni qoidalarni qo‘llashda sezilarli muammolar mavjud. Ular sinaktik jihatdan kerak bo‘lmagan elementlarni chetga surib, faqat asosiy ma’noni tushunishga harakat qiladilar.

- Semantik jihatdan (so‘zlarning ma’nosini tushunishda) nisbatan yaxshi natijalar ko‘rsatishi mumkin, biroq grammatik jihatdan to‘g‘ri shakllantirish qobiliyatlari zaiflashgan bo‘ladi. Boshqacha qilib aytganda, “Grammatik jihatdan tegishli semantik tizim” nazariyasiga ko‘ra, sintaktik qoidalarni shakllantirishga xizmat qiladigan cheklangan semantik xususiyatlar to‘olami mavjud. Broka afaziyasida aynan shu semantik xususiyatlarni grammatik jihatdan qo‘llashga javob beradigan miya qismlari shikastlangani sababli bemorlar grammatik jihatdan to‘g‘ri jumalarni tuzishda qiynaladilar. Masalan, pour (quymoq), spill (to‘kmoq) kabi harakat fe’llari o‘xshash bo‘lsa ham, Broka afaziyasi bo‘lgan bemorlar ularni grammatik jihatdan to‘g‘ri qo‘llay olmaydi.

Bu holat tezda motor apraksiya (harakatlarning buzilishi) va harakat qiyinlashuvi bilan tavsiflanadigan artikulyatsiyaga o‘tadi, ammo til funksiyasida doimiy buzilishlar kuzatilmaydi. An’anaviy tarzda Broka afaziyasi deb ataladigan murakkab sindrom esa uzoq muddatli mutizm (so‘zlasha olmaslik), nutqiy shablonlar va agrammatizm bilan tavsiflanadi. Bu sindrom Broka sohasini, insulin

¹ A. D. Friederici “The time course of syntactic activation during language processing: A model based on Neuropsychological and Neuropsychological data” - Brain and Language jurnali, 1995.

va chap o'rta miya arteriyasining yuqori qismi orqali qon bilan ta'minlanadigan qo'shni miya qismlarini qamrab olgan ancha katta infarkt bilan bog'liq.²

Xulosa qilib aytganda, Broka afaziyasi bemorlarida asosiy muammo sintaktik jarayonlarda, ayniqsa, grammatik jihatdan murakkab tuzilmalarni tushunishda va uni ishlab chiqishda yaqqol ko'zga tashlanadi. Ular so'zlarning tartibi, grammatik tuzilishi va jumlani to'g'ri shakllantirish qobiliyatlarini yo'qotadilar, garchi so'zlarning umumiy ma'nosini tushunishlari mumkin. Broka afaziyasi bemorlar uchun og'ir bo'lishi mumkin, chunki ular nima demoqchi ekanliklarini tushunishadi, lekin uni ifoda etishda qiyinchiliklarga duch kelishadi. Biroq, logopedik terapiya yordamida ularning nutq qobiliyatini tiklash yoki yaxshilash mumkin. Nutq terapiyasi Broka afaziyasida muhim rol o'ynaydi, bemorning gapirish, tushunish, yozish va o'qish qobiliyatlarini yaxshilashga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Mary-Louise Kean. Agrammatism. London – Academics Press:1985.
2. Ibodullayev Z. Tibbiyot psixologiyasi. Toshkent – Zamon nashr: 2019, 495b.
3. Aripov Z, Oripova O. Nutq buzilishining turlari va xususiyatlari (maqola).
4. Sharipova S. Nutqi to'liq rivojlanmagan bolalarda muloqot buzilishi muammosining nazariy tahlili (maqola). Analytical Journal of Education and Development: 2023.
5. Goodglass H, Kaplan E. The Assessment of Aphasia and Related to Disorders. Philaselphia – Lea & Febriger: 1972.

² Mary-Louise Kean. Agrammatism. London – Academics Press: 1985.

6. Levelt M. Speaking: From Intention and Articulation. Cambridge – MIT Press: 1989.
7. Fierderici A.D. “The time course of syntactic activation during language processing: A model based on Neuropsychological and Neuropsychological data” - Brain and Language journal: 1995.
8. Fierderici A.D. “Towards a Neural Basis of Auditory Sentence Processing”.